
Opleidingsdeelname en ongelijkheden op de opleidingsmarkt in Vlaanderen. Een analyse op basis van de Enquête naar de Arbeidskrachten

Zowel de EU2020-doelstelling van de Europese Commissie als het PACT 2020 van de Vlaamse overheid nemen een leven lang leren als een van de belangrijke uitgangspunten op. Het aandeel mensen dat deelneemt aan levenslang en levensbreed leren dient tegen 2020 te stijgen tot 15% van de beroepsactieve bevolking. De cijfers over deelname aan opleiding die Statbel levert op basis van de Enquête naar de Arbeidskrachten (Belgische variant van de Labour Force Survey) fungeren als een belangrijke benchmark voor het beleid op vlak van levenslang leren. In dit artikel bekijken we welke EU-lidstaten deze doelstelling in 2019 al hebben behaald en hoe Vlaanderen scoort ten opzichte van de andere lidstaten. Vervolgens bekijken we het belang van de gehanteerde referentieperiode en richten we onze aandacht op de opleidingskloven die ontstaan wanneer we een aantal persoonskenmerken in onze analyses betrekken.

Methodologische duiding

In dit artikel richten we ons op de opleidingsindicatoren berekend op basis van de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK) uitgevoerd door Statbel, het Belgische statistiekbureau. De EAK is een sociaal-economische steekproefenquête bij huishoudens. Haar voornaamste doelstelling is de populatie op actieve leeftijd (vanaf 15 jaar) op te delen in drie groepen (namelijk werkenden,

werklozen en niet-beroepsactieven), en over elk van deze categorieën beschrijvende en verklarende gegevens te verstrekken. Hieronder vallen ook een aantal aspecten rond onderwijs en opleidingsdeelname. Deze enquête wordt ook in de andere EU-lidstaten uitgevoerd onder de naam Labour Force Survey (LFS) en wordt gecoördineerd door de statistische dienst van de Europese Unie, Eurostat.

In de EAK wordt een onderscheid gemaakt tussen formeel, niet-formeel en informeel leren. *Formeel leren* of regulier onderwijs (met inbegrip van leercontract en sociale promotie) speelt zich af in reguliere onderwijs- en opleidingsinstellingen en wordt gekenmerkt door een goed gestructureerde hiërarchie van onderwijsactiviteiten, waarbij overgang naar het ene niveau het succesvol beëindigen van het voorgaande niveau vereist. Deze manier van vorming mondt uit in het verkrijgen van erkende diploma's en getuigschriften. *Niet-formeel leren* gebeurt buiten de grote onderwijs- en opleidingsstructuren en mondt niet noodzakelijk uit in het verkrijgen van officiële diploma's of getuigschriften. Deze vorm van leren kan gebeuren op de werkplek of binnen

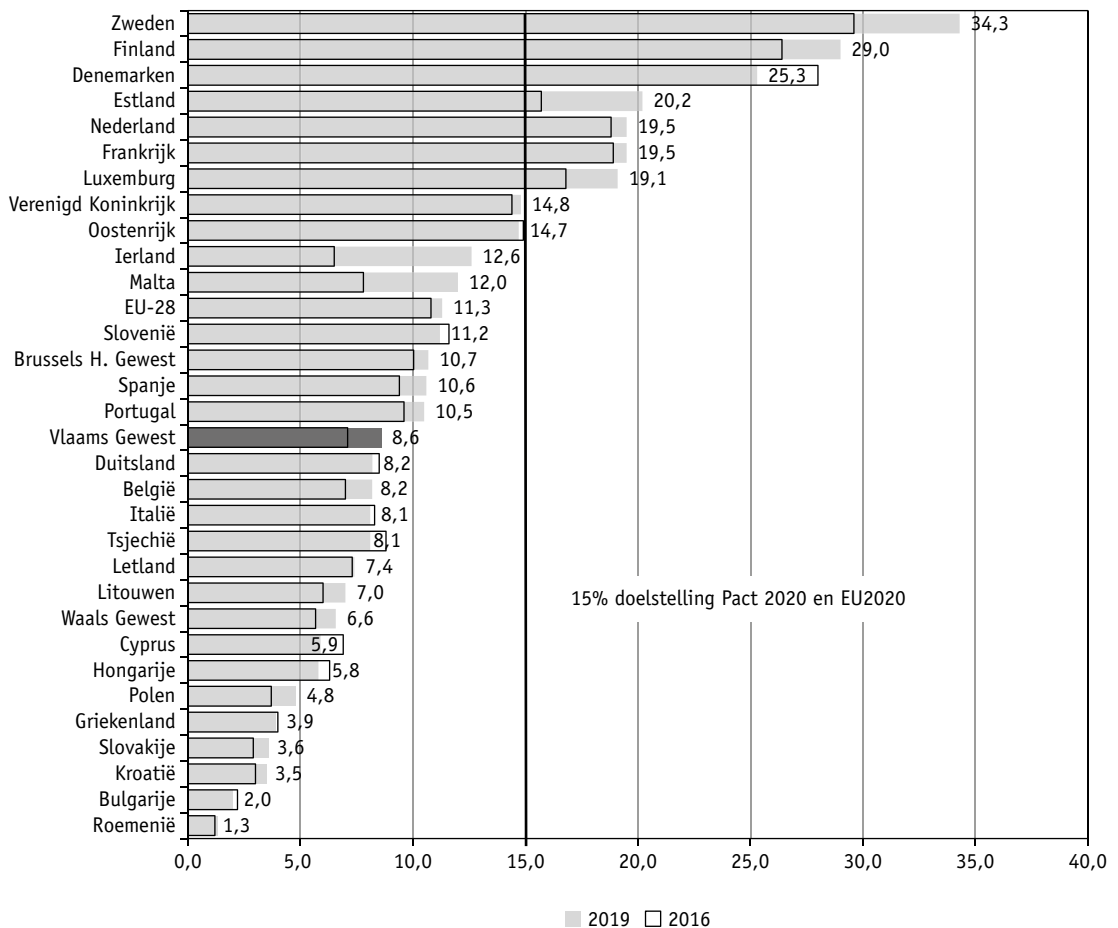
maatschappelijke organisaties of groeperingen (jeugdverenigingen, vakbonden of politieke partijen). Ze kan ook gegeven worden door organisaties of diensten naast de formele systemen (kunst-, muziek-, kook- of sportklassen, of privé cursussen ter voorbereiding op examens). *Informeel leren* is een bijzonder uitgestrekt domein. In de EAK beperken ze zich tot zelfstudie die door het individu zelf beschouwd wordt als een bijdrage tot zijn of haar (zowel beroepsmatige als persoonlijke) kennis en

vaardigheden. Deze laatste vorm van opleiding zal in dit artikel buiten beschouwing blijven.

Formeel en niet-formeel leren worden in de EAK zowel bevraagd voor een referentieperiode van vier weken (referentieweek en de drie weken voorafgaand aan de bevraging) als twaalf maanden. Indien we een vergelijking met Europese data willen maken (LFS-data) zijn enkel opleidingsindicatoren op basis van een referentieperiode van vier weken mogelijk. De twaalf maanden opleidingsindicator is

Figuur 1.

Aandeel van de bevolking (25-64 jaar) dat deelgenomen heeft aan opleiding in de Europese Unie, 2016 en 2019 (referentieperiode: 4 weken)

Noot: Omwille van een aantal breuken in uiteenlopende landen hebben we besloten om onze tijdreeks pas te starten in 2016. Voor België en de gewesten is er een breuk in 2017.

Bron: Statbel (Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium) EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt Werk)

op nationaal niveau toegevoegd en niet beschikbaar in de LFS-data.

Bij de vergelijking met andere bronnen moeten we waakzaam blijven voor de gebruikte definities van vorming. Opleidingsparticipatie wordt in de EAK gedefinieerd als deelname aan formele en/of niet-formele opleiding. Deze vormen van opleiding zijn in de EAK echter ruimer omschreven dan bijvoorbeeld interne en externe cursussen in de CVTS. Zo vallen een aantal vormen van opleiding zoals training op the job, kwaliteitskringen, conferenties, workshops, seminars en studiedagen in de EAK onder niet-formeel onderwijs en worden bijgevolg meegerekend in de opleidingsparticipatie. In de CVTS vallen deze opleidingsvormen onder andere vormen van voortgezette opleiding en worden deze uitgesloten bij de berekening van opleidingsparticipatie. Voor meer duiding over de verschillen met andere bronnen verwijzen naar een ander artikel in dit nummer van Over.Werk (Penders, Van Langenhove, & Vansteenkiste, 2020).

Vlaanderen binnen Europa

Op basis van de Europese definitie wordt de opleidingsdeelname gedefinieerd als het aandeel van de bevolking tussen 25 en 64 jaar dat gedurende de referentieperiode van vier weken deelnam aan vorming of opleiding. Het betreft zowel deelname aan reguliere (formele) opleiding als deelname aan andere niet-formele leeractiviteiten.

In 2019 heeft 8,6% van de 25- tot 64-jarige bevolking in het Vlaams Gewest deelgenomen aan een opleiding voor het werk of privédoeleinden (figuur 1). Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest scoort hoger met 10,7% en het Waals Gewest lager met amper 6,6%. Vergeleken met het gemiddelde van de EU-lidstaten dat 11,3% bedraagt, lopen we in Vlaanderen een stuk achterop. De Scandinavische landen zijn al jaren koplopers als het op levenslang leren aankomt. Zweden, Finland en Denemarken vallen in positieve zin op met een opleidingsdeelname van respectievelijk 34,3%, 29,0% en 25,3%. Naast deze koplopers hebben ook Estland (20,2%), en onze buurlanden Nederland (19,5%), Frankrijk (19,5%) en Luxemburg (19,1%) de kaap van 15% overschreden. Deze landen hebben dus de vooropgestelde EU2020-doelstelling van 15%

reeds ruimschoots behaald. Achteraan in het lijstje vinden we naast Griekenland (3,9%) voornamelijk Oost-Europese landen terug. Roemenië (1,3%), Bulgarije (2,0%), Kroatië (3,5%) en Slovaakse (3,6%) zijn landen waar het minst opleidingen worden gevolgd.

Wanneer we de opleidingsdeelname in 2019 (grijze balkjes) vergelijken met deze in 2016 (zwart omlinjde balkjes), merken we op dat deze in de meerderheid van de EU-lidstaten stabiel is gebleven of is toegenomen. Ierland, Zweden, Estland en Malta hebben de grootste vooruitgang geboekt met een stijging van respectievelijk 6,1, 4,7, 4,5 en 4,2 procentpunten. Als we opleidingsparticipatie opsplitsen naar formele en niet-formele opleiding merken we op dat de stijging in de meeste landen toegeschreven kan worden aan een grotere deelname aan niet-formeel leren. Het land dat de opvallendste achteruitgang boekte tussen 2016 en 2019 was Denemarken met een daling van 2,7 procentpunten. De gewesten slaagden er allemaal in om de opleidingsparticipatie in hun regio op te krikken. Het Vlaams Gewest laat een stijging van 1,5 procentpunten optekenen, wat een toename impliceert die een procentpunt hoger ligt dan de gemiddelde evolutie in de EU-28 (+0,5 ppt).¹ De evolutie in het Waals (+0,9 ppt) en Brussels Hoofdstedelijk Gewest (+0,7 ppt) liggen meer in de buurt van het EU-28-gemiddelde. Op zich is het positief dat de Vlaamse opleidingsdeelname relatief sterker toenam de voorbije jaren. Tegelijkertijd stellen we vast dat de marge tot verbetering in Vlaanderen vrij hoog blijft en het behalen van de 15%-doelstelling in 2020 vrij onrealistisch lijkt.

Intensiteit of toegang tot opleiding meten

Er zijn diverse verklaringen mogelijk voor de algemeen lage opleidingsparticipatie in Vlaanderen. De bijdrage van Van Langenhove en Vansteenkiste (2020) op basis van de Adult Education Survey (AES) verder in dit nummer wijst erop dat van degenen die niet hebben deelgenomen aan opleiding en ook niet wensten deel te nemen, 58% geen concrete opleidingsnood zien. Daarnaast tonen beide auteurs aan dat het hebben van voldoende tijd een belangrijke drempel is in het volgen van opleiding. Een omvangrijke groep geeft aan dat het tijdstip

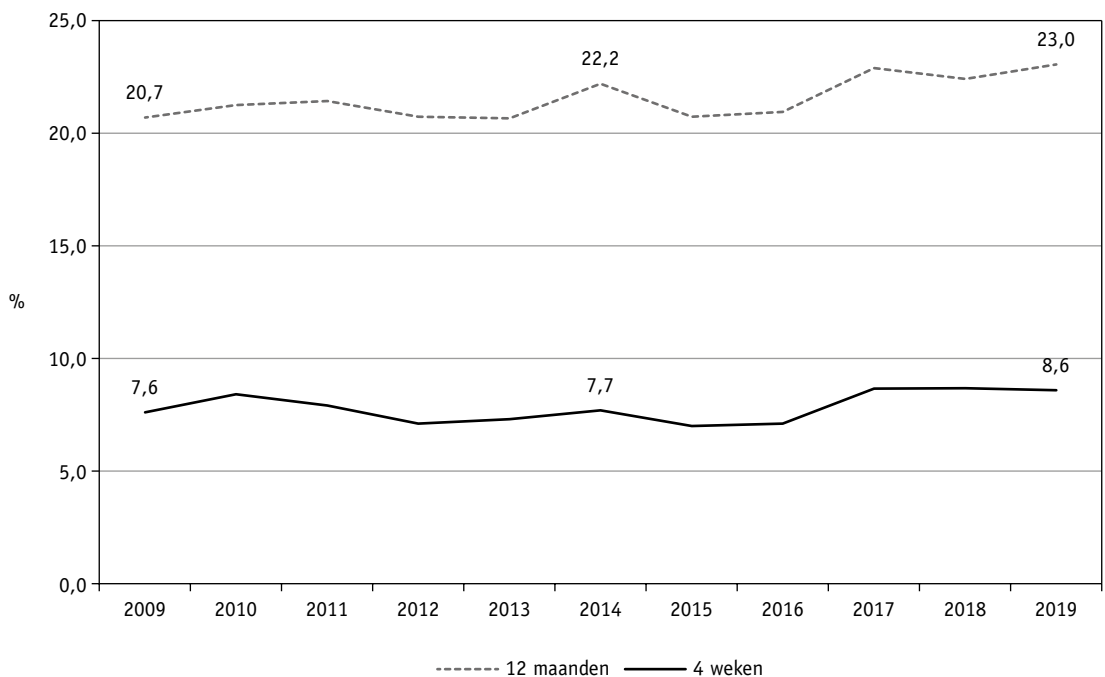
van de opleiding bijvoorbeeld niet in te passen is in het werkschema of in de familiale situatie. Institutionele drempels, zoals het niet voldoen aan de vereiste voorwaarden om te mogen deelnemen aan opleiding, of een moeilijk bereikbare opleidingslocatie, komen ook voor en dan voornamelijk bij werkzoekenden. Bij niet-beroepsactieven en 55-plussers zijn dispositionele drempels eerder oververtegenwoordigd. Het gaat hier om drempels van vooral psychologische aard die het leren verhinderen omwille van onder meer negatieve leerervaringen, gezondheidsproblemen en leeftijdsaspecten. Daarnaast kunnen werknemers wel een opleiding hebben gevolgd, maar gebeurde dit vóór de referentieperiode van vier weken voorafgaand aan de bevraging. Een referentieperiode van vier weken is kort, waardoor het resultaat er anders kan uitzien naargelang de week of maand waarin het individu wordt bevraagd. Immers, hoe korter de observatieperiode, hoe kleiner de kans dat korte opleidingen binnen die observatieperiode vallen.

Uit een vergelijking met andere databronnen zoals de CVTS en AES blijkt dat de vier weken indicator een duidelijke onderschatting oplevert van de opleidingsparticipatie (Penders, Van Langenhove, & Vansteenkiste, 2020). De kans om opleiding gevolgd te hebben gedurende een tijdspanne van twaalf maanden is veel groter dan gedurende een referentieperiode van vier weken. Daarom ligt de opleidingsdeelname bij de twaalf maanden indicator opmerkelijk hoger.

Indien we zicht willen krijgen op de opleidingsdeelname op een specifiek moment, dan biedt de vier weken indicator een goed antwoord. Deze geeft een beeld over de *intensiteit* van opleidingsdeelname. Indien we echter meer willen weten over de mate waarin personen deelnemen aan opleiding, is de twaalf maanden indicator een beter alternatief. Deze vertelt ons meer over de *toegang* tot vorming (Goglio & Meroni, 2014). De twaalf maanden indicator laat ook meer vergelijking toe met andere

Figuur 2.

Vergelijking opleidingsdeelname gedurende vier weken versus twaalf maanden (Vlaanderen, 2009-2019)

Noot: In 2017 werd de EAK grondig hervormd, wat zorgt voor een breuk in de resultaten. De evolutie moet bijgevolg met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Bron: Statbel (Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium) EAK (Bewerking Steunpunt Werk)

bronnen zoals PIAAC, AES en CVTS, aangezien deze dezelfde referentieperiode hanteren.

Zoals eerder aangehaald kunnen we op basis van de EAK de opleidingsdeelname van beide tijdspannes berekenen. In lijn met de verwachtingen blijkt uit figuur 2 dat de opleidingsindicator op basis van een referentieperiode van twaalf maanden een stuk hoger ligt dan de besproken indicator op basis van vier weken. Waar in 2019 8,6% van de 25- tot 64-jarige Vlamingen tijdens de laatste vier weken heeft deelgenomen aan opleiding, is dit op jaarbasis 23,0%.

Ongelijke vertegenwoordiging op de opleidingsmarkt

Achter de globale opleidingsdeelname gaan verscheidene ongelijkheden schuil. Via een analyse van de opleidingsdeelname naar persoonskenmerken krijgen we een zicht op de ongelijkheden naar geslacht, leeftijd, onderwijsniveau, ILO-statuut en geboorteland. Door de (ongelijke) opleidingsparticipatie van verschillende groepen tegenover elkaar te plaatsen, kan er een indicator bekomen worden die weergeeft in welke mate een bepaalde groep meer of minder deelneemt aan vorming dan een andere groep. Een waarde 1 duidt op een gelijke opleidingsdeelname van de twee groepen. Bij een waarde groter dan 1 neemt de ene groep minder deel aan opleidingen dan de andere groep. Op deze wijze kunnen er verschillende opleidingskloven bekomen worden. Tabel 1 schetst de opleidingsdeelname naar persoonskenmerken voor de totale bevolking (25- tot 64-jarigen) in Vlaanderen. Om de impact van de gehanteerde referentieperiode verder te duiden, berekenen we de kloven zowel voor de vier weken als de twaalf maanden indicator.

De eerste kloof die we onder de loep nemen is de *genderkloof*. Deze kloof berekenen we door het aandeel mannen in opleiding te delen door het aandeel vrouwen in opleiding. Indien we kijken naar opleidingen gedurende een referentieperiode van twaalf maanden dan is er een beperkt verschil in opleidingsdeelname bij mannen en vrouwen. In 2019 bedroeg de genderkloof 0,97. Mannen hebben met andere woorden een opleidingsdeelname die op jaarbasis 3% lager ligt in vergelijking met vrouwen. In 2009 waren de kansen nog gelijk

(genderkloof gelijk aan 1). Indien we de opleidingsdeelname op maandbasis bekijken slinken de kansen voor mannen. De genderkloof betrof in 2019 zo 0,88, dit verschilt nauwelijks van de kloof in 2009 (0,87).

De *generatiekloof* berekenen we door het aandeel 25- tot 54-jarigen in opleiding te delen door het aandeel 55-plussers. Deze indicator geeft met andere woorden aan in welke mate 55-plussers achterop blijven ten opzichte van min-vijfenvijftigers wat betreft opleidingsdeelname. In 2019 bedroeg deze generatiekloof 1,81 als we rekening houden met de twaalf maanden indicator, wat betekent dat de opleidingsdeelname van 25- tot 54-jarigen 81% hoger ligt dan deze van 55-plussers. In 2009 lag de opleidingsgeneratiekloof nog beduidend hoger, namelijk op 2,14. Vijfenvijftigplussers hebben in een tijdspanne van tien jaar een enorme inhaalbeweging gemaakt. Waar in 2009 nog 11% van de 55-plussers deelnam aan opleiding tijdens het referentiejaar, was dit in 2019 14,5%. Bij een verdere uitsplitsing naar leeftijd valt op dat hoe jonger de leeftijdsgroep is, hoe groter de opleidingsdeelname. Zo ligt de opleidingsdeelname bij de jongste leeftijdscategorie, de 25- tot 34-jarigen, met 29,4% dubbel zo hoog als bij de 55- tot 64-jarigen met 14,5%. Deels kan dit verklaard worden doordat heel wat personen uit de jongste leeftijdscategorie hun intrede doen op de arbeidsmarkt en daarbij vaak training on the job krijgen of een bijkomende opleiding dienen te volgen om hun job goed te kunnen uitoefenen. Anderzijds weten we ook dat werknemers in het begin van de loopbaan meer jobmobiel zijn dan op het einde van de loopbaan (zie bijvoorbeeld Sels, Vansteenkiste, & Knipprath, 2017). Een nieuwe arbeidsmarktsituatie kan een behoefte aan opleiding en vorming creëren. Bij 55-plussers kunnen werkgevers en individuen in mindere mate de noodzaak inzien van opleiding, waardoor hun deelname beperkter is (zie ook Van Langenhove & Vansteenkiste, 2020). Werkgevers kunnen vrezen dat de *return on investment* van opleiding onvoldoende hoog zal zijn omdat 55-plussers in hun ogen al dicht bij hun arbeidsmarktuitrede staan. De 55-plusser kan ook minder gemotiveerd zijn om nog opleiding te volgen omdat zijn/haar loopbaanperspectief minder lang aan het worden is.

Indien we kijken naar opleiding binnen de referentiemaand dan kent de kloof echter geen dalende

maar een stijgende trend van 2,03 in 2009 naar 2,25 in 2019. Dit kan verklaard worden door een stijging van opleidingsdeelname in de jongste leeftijdscategorieën. Bij 55-plussers stabiliseert de opleidingsdeelname bij de vier weken indicator (+0,2 ppt),

terwijl er wel een relevante stijging is bij de twaalf maanden indicator (+3,4 ppt). Het zou dus kunnen dat 55-plussers over de jaren heen vaker kortlopende opleidingen zijn begonnen volgen, maar daardoor minder gevat worden in de vier weken indicator.

Tabel 1.

Aandeel van de bevolking (25-64 jaar) dat deelgenomen heeft aan opleiding naar persoonskenmerken en kloven (Vlaanderen: 2009-2019; referentieperiode: 4 weken versus 12 maanden)

	Referentieperiode 4 weken			Referentieperiode 12 maanden		
	2009	2019	Evolutie '09-'19	2009	2019	Evolutie '09-'19
	%	%	ppt	%	%	ppt
Totaal (25-64 jaar)	7,6	8,6	1,0	20,7	23,0	2,3
Geslacht						
1. Man	7,1	8,0	1,0	20,7	22,7	2,0
2. Vrouw	8,1	9,1	1,0	20,7	23,4	2,7
<i>Genderkloof (1/2)</i>	<i>0,87</i>	<i>0,88</i>		<i>1,00</i>	<i>0,97</i>	
Leeftijd						
1. 25-34 jaar	11,0	13,2	2,2	27,6	29,4	1,8
2. 35-44 jaar	8,0	10,3	2,3	23,1	27,1	4,0
3. 45-54 jaar	7,1	7,0	-0,1	20,7	22,2	1,5
4. 55-64 jaar	4,2	4,5	0,2	11,0	14,5	3,4
<i>Generatiekloof ((1+2+3)/4)</i>	<i>2,03</i>	<i>2,25</i>		<i>2,14</i>	<i>1,81</i>	
Onderwijsniveau						
1. Kortgeschoold	3,2	3,2	0,0	7,9	9,8	2,0
2. Middengeschoold	6,0	5,7	-0,3	16,6	18,3	1,7
3. Hooggeschoold	13,0	13,9	0,9	35,9	34,6	-1,4
<i>Onderwijskloof ((2+3)/1)</i>	<i>2,93</i>	<i>3,11</i>		<i>3,24</i>	<i>2,68</i>	
Statuut (ILO)^a						
1. Beroepsbevolking	8,3	9,0	0,7	/	/	/
1.1 Werkenden	8,2	8,9	0,7	/	/	/
1.2 Werklozen	10,1	12,9	2,9	/	/	/
2. Niet-beroepsactieven	5,4	7,0	1,6	/	/	/
<i>Arbeidsmarktparticipatiekloof (1/2)</i>	<i>1,53</i>	<i>1,29</i>				
<i>Kloof werkend-werkloos (1.1/1.2)</i>	<i>0,81</i>	<i>0,69</i>				
Geboorteland						
1. België	7,4	8,6	1,2	20,9	23,9	3,0
2. EU-27/EU-28 ^b	7,8	8,4	0,6	20,1	20,6	0,5
3. Buiten EU-27/buiten EU-28 ^b	10,6	8,5	-2,1	18,5	17,2	-1,2
<i>Geboortekloof België versus EU (1/(2+3))</i>	<i>0,78</i>	<i>1,02</i>		<i>1,09</i>	<i>1,29</i>	
<i>Geboortekloof EU versus niet-EU ((1+2)/3)</i>	<i>0,70</i>	<i>1,01</i>		<i>1,13</i>	<i>1,38</i>	

Noot: In 2017 werd de EAK grondig hervormd, wat zorgt voor een breuk in de resultaten. Deze moeten bijgevolg met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

^a Opleidingsdeelname in de laatste twaalf maanden kan niet uitgesplitst worden naar statuut aangezien dit over verschillende referentieperiodes gaat.

^b Vanaf 2013 is Kroatië tot de Europese Unie toegetreten. Hierdoor gaat het in 2009 over EU-27 en in 2019 over EU-28.

Bron: Statbel (Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium) EAK (Bewerking Steunpunt Werk)

Als derde kloof zoomen we in op de *onderwijskloof*. Door de opleidingsparticipatie van de hogergeschoolden (midden- én hogeschoolden) tegenover deze van de kortgeschoolden te plaatsen wordt duidelijk hoe groot de afstand tussen beide groepen is. Onafhankelijk van de gehanteerde referentieperiode is de kloof tussen kort- en hogergeschoolden het grootst van alle berekende kloven. Op jaarbasis bedroeg de kloof 2,68 in 2019. Als we kijken naar de opleidingsparticipatie per onderwijsniveau merken we op dat hooggeschoolde Vlamingen ruim drie keer meer deelnemen aan opleiding dan kortgeschoolden (respectievelijk 34,6% en 9,8%). We constateren dus in 2019 nog een duidelijk mattheuseffect: mensen die al hooggeschoold zijn en vaker een sterk profiel hebben, nemen het meest deel aan opleiding, terwijl zij die kortgeschoold zijn en vaker een kwetsbaar profiel hebben het minst deelnemen (zie ook Baert, De Rick, & Van Valckenborgh, 2004; Sels, Bollens, & Buyens, 2000; Van Langenhove & Vansteenkiste, 2020; Vansteenkiste, 2014; Wouters & Douterlungne, 2002 voor soortgelijke vaststellingen). Eerder onderzoek wijst op uiteenlopende verklaringen hiervoor, zoals een sterkere negatieve connotatie die aan leren hangt bij kortgeschoolden, het sterkere geloof dat hun professionele leven niet zal verbeteren door opleiding, een groter gebrek aan interesse in opleiding, enzovoort (Baert et al., 2004; Van Langenhove & Vansteenkiste, 2020). Omgekeerd kunnen werkgevers meer investeren in de hooggeschoolde profielen omdat ze er bijvoorbeeld vanuit gaan dat ze meer schoolbaar zijn en zo grotere productiviteitstoenames zullen opleveren na het volgen van een opleiding (Sels et al., 2000). Ook de beroepen die hoger- en kortgeschoolden bekleden kunnen een rol spelen. Hoogopgeleiden werken vaak in beroepen waar veel veranderingen optreden waardoor bijscholing gedurende de beroepsloopbaan noodzakelijk is. Hoewel er anno 2019 dus nog een grote onderwijskloof overeind blijft, is deze kloof aanzienlijk gedaald ten opzichte van 2009 (score van 3,24). Deze daling kan toegeschreven worden aan een opleidingstoename bij de kortgeschoolden en een afname bij de hogergeschoolden. De onderwijskloof op maandbasis kent een omgekeerde beweging. De opleidingsdeelname bij hooggeschoolden nam bij deze indicator toe terwijl deze bij de kortgeschoolden stabiel bleef, waardoor de kloof er het laatste decennia zelfs nog is uitgediept van 2,93 in 2009 naar 3,11 in 2019. Een mogelijke verklaring

kan zijn dat kortgeschoolden in sterkere mate kortlopende opleidingen hebben ondernomen, wat makkelijker tot uiting komt in de twaalf maanden indicator dan in de vier weken indicator. Hooggeschoolden kunnen daarentegen vooral vaker deelgenomen hebben aan langdurige opleidingen.

Het arbeidsmarktstatuut van de bevolking op arbeidsleeftijd is eveneens een belangrijke determinant voor deelname aan opleiding. De beroepsbevolking omvat iedereen die deelneemt aan de arbeidsmarkt, hetzij als werkende hetzij als werkloze. Wie daarentegen geen job heeft en ook niet actief op zoek is naar werk, beschouwen we als niet-beroepsactief. Door het aandeel opleidingsparticipatie in de beroepsbevolking te delen door deze van de niet-beroepsactieven bekomen we de *arbeidsmarktparticipatiekloof*. Hoe groter deze kloof hoe minder goed de niet-beroepsactieven geïntegreerd zijn op de opleidingsmarkt in vergelijking met de beroepsbevolking. In 2019 was deze kloof op maandbasis 1,29. De beroepsbevolking neemt met andere woorden 29% meer deel aan de opleidingsmarkt dan niet-beroepsactieven. Deze kloof is een stuk kleiner dan in 2009 (1,53), wat vooral te wijten is aan een stijging van opleidingsdeelname bij de niet-beroepsactieven. Dat de beroepsbevolking naar verhouding meer deelneemt aan opleiding kan ermee te maken hebben dat voor werkenden vorming noodzakelijk is om hun werk goed uit te (blijven) oefenen. Voor werklozen kan het zinvol zijn om een opleiding of cursus te volgen om kennis en vaardigheden op peil te houden of te vergroten, waardoor de kans op een nieuwe job vergroot kan worden. Voor personen die behoren tot de niet-beroepsactieven zijn dergelijke motivaties vaak minder voor de hand liggend. Desondanks zien we in het laatste decennium een stijging van het aandeel niet-beroepsactieven dat opleiding heeft gevolgd. De indicator op jaarbasis kan niet opgesplitst worden naar statuut aangezien de betreffende referentieperiodes niet overlappen en statuut snel kan wijzigen doorheen de tijd. Statuut heeft betrekking op de referentieweek van de bevraging terwijl opleidingsdeelname naar het afgelopen jaar kijkt. Iemand die tijdens de referentieweek van de bevraging werkend is, was dat niet noodzakelijk tijdens de periode dat de opleiding gevolgd werd. Het kan bijvoorbeeld gaan over een opleiding die zes maanden voor de bevraging plaatsvond, toen de respondent nog werkloos of niet-beroepsactief was.

Een andere interessante kloof op basis van arbeidsmarktstatuut is deze tussen *werkenden en werklozen*. Op maandbasis had een Vlaamse werkloze in 2019 meer kans om deel te nemen aan opleiding dan een werkende (12,9% tegenover 8,9%; kloof van 0,69). Deze kloof is toegenomen sinds 2009, waar deze nog 0,81 bedroeg. De intensiteit van opleiding – die we meten met de vier weken indicator – ligt zo relatief hoger bij werklozen dan bij werkenden en is ook sterker gestegen bij deze eerste groep. Dit ligt in lijn met de verwachtingen, aangezien er in Vlaanderen een actief opleidingsbeleid gevoerd wordt richting deze werklozen, waarbij het volgen van beroepsopleidingen en sollicitatietrainingen gestimuleerd wordt.

Geboorteland is het laatste kenmerk waaraan we de opleidingsparticipatie in Vlaanderen linken. De *geboortekloof EU versus niet-EU* geeft weer hoe goed of slecht de niet-EU-burgers geïntegreerd zijn op de opleidingsmarkt. Relatief gezien participeren EU-burgers en niet-EU-burgers op maandbasis evenveel aan opleiding (kloof: 1,01). Hun opleidingsintensiteit verloopt dus vrij evenredig. Op jaarbasis hebben niet-EU-burgers echter 38% minder kans om deel te nemen aan opleiding. De deelnametrend van de drie onderscheiden groepen verloopt niet gelijk. Het afgelopen decennium is de deelname aan opleiding van de Belgen toegenomen, terwijl het aandeel EU-burgers in opleiding relatief stabiel is gebleven en de deelname van de bevolking geboren buiten de EU is gedaald.

Conclusie

Wanneer we Vlaanderen vergelijken met de EU-lidstaten, kunnen we op basis van de EAK/LFS concluderen dat Vlaanderen een stuk achterop loopt als het over deelname aan opleiding en vorming van de volwassen bevolking (25- tot 64-jarigen) gaat. Waar in Vlaanderen in 2019 8,6% van de bevolking deelnam aan opleiding (tijdens een referentieperiode van vier weken), lag het EU-gemiddelde opmerkelijk hoger met 11,3%. De Vlaamse opleidingsdeelname is de laatste jaren weliswaar toegenomen, maar het groeitempo is onvoldoende om de 15%-doelstelling tegen 2020 te behalen. De Vlaamse overheid heeft de laatste jaren bijkomend ingezet op het versterken van levenslang leren (OESO, 2019). Maar de vertaalslag naar een

sterke toename in individuele opleidingsdeelname zien we anno 2019 nog niet direct terug in deze EAK-cijfers. Het is afwachten of de beleidsinitiatieven die aangekondigd werden in het Vlaamse Regeerakkoord (2019), zoals het uitwerken van een leerplatform, of leer- en loopbaanrekening, de opleidingsdeelname de nodige bijkomende versnelling hoger kunnen doen schakelen in de komende jaren (zie ook Buysse, 2020 verderop in dit nummer).

Opleidingsdeelname meten gedurende een referentieperiode van vier weken is kort en kan een onderschatting tot gevolg hebben. Hoe beperkter de observatieperiode, hoe kleiner de kans dat korte opleidingen binnen de observatieperiode vallen. Indien we de tijdsperiode uitbreiden naar twaalf maanden dan had in 2019 23,0% van de 25- tot 64-jarige Vlamingen deelgenomen aan opleiding. Dit ligt een stuk hoger dan 8,6% op maandbasis.

Achter de globale opleidingsdeelname gaan een aantal ongelijkheden schuil. Onafhankelijk van de gehanteerde referentieperiode nemen 55-plussers, kortgeschoolden en niet-beroepsactieven minder vaak deel aan opleiding. De genderkloof is in 2019 enkel zichtbaar in de vier weken indicator en de geboortekloof in de twaalf maanden indicator. Dit laatste kan erop wijzen dat niet-EU-burgers vaker kortlopende opleidingen volgen (bijvoorbeeld een inburgeringscursus), waardoor deze vaak niet vervat zit in de vier weken indicator.

De EAK/LFS heeft zijn voor- en nadelen (zie ook Penders, Van Langenhove, & Vansteenkiste, 2020). Enerzijds biedt deze bron jaarlijks een update waardoor het beleid de opleidingsdeelname in de bevolking goed kan opvolgen. Anderzijds biedt deze bron weinig informatie over de redenen voor de (lage) vormingsdeelname. Daarom lanceerde Eurostat de Adult Education Survey (AES), die veel gedetailleerder ingaat op de deelname aan vorming van de respondenten, hun motivatie, obstakels die ze ervaren, enzovoort. Dit komt uitgebreid aan bod in een artikel verderop in dit Over.Werk-nummer (Van Langenhove & Vansteenkiste, 2020). Het is daarnaast ook relevant om de opleidingsinspanningen aanvullend te bekijken vanuit werkgeversperspectief. In het Over.Werk-artikel van Penders en Vansteenkiste (2020) wordt dit geduid aan de hand van de CVTS.

Bij het monitoren van de opleidingsinspanningen in Vlaanderen, is het dan ook aangewezen om naast EAK/LFS ook andere bronnen te betrekken. Het is maar op die manier dat we een voldoende rijk en genuanceerd beeld verkrijgen van de verschillende facetten van opleidingsinspanningen aan werkgevers- en individuele zijde met alle bijhorende drempels, motivaties, pijn- en leerpunten. We ondersteunen in dat opzicht volmondig de oproep tot een rijke monitoring van levenslang leren in het recente advies van de SERV (zie Buysse, 2020 verderop in dit nummer), en geven met de monitoringartikels in dit themanummer een belangrijke eerste aanzet op dit vlak.

Michelle Sourbron
Sarah Vansteenkiste
Steunpunt Werk

Noot

1. We merken hierbij op dat in 2017 de EAK grondig hervormd werd, wat zorgt voor een breuk in de resultaten. De evolutie in de gewesten en België moet bijgevolg met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Bibliografie

- Baert, H., De Rick, K., & Van Valckenborgh, K. (2004). *Naar een positiever klimaat in Vlaanderen*. Leuven: HIVA – KU Leuven.
- Buysse, L. (2020). Levenslang leren: naar een ambitieus beleid en sterk partnerschap. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt Werk*, 30(1), 188-195. Steunpunt Werk / Uitgeverij Acco.
- Goglio, V., & Meroni, E. C. (2014). *Adult participation in lifelong learning – the impact of using a 12-months or 4-weeks reference period*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- OESO. (2019). *OECD Skills Strategy Flanders: Assessment and Recommendations*. *OECD Skills Studies*. Paris: OECD Publishing.
- Penders, I., Van Langenhove, H., & Vansteenkiste, S. (2020). De monitoring van opleidingsinspanningen: een methodologische vergelijking van de belangrijkste bronnen. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt Werk*, 30(1), 10-20. Steunpunt Werk / Uitgeverij Acco.
- Penders, I., & Vansteenkiste, S. (2020). De Belgische en regionale opleidingsinspanningen van werkgevers in Europees perspectief. Een analyse op basis van de Continuing Vocational Training Survey. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt Werk*, 30(1), 39-54. Steunpunt Werk / Uitgeverij Acco.
- Sels, L., Bollens, J., & Buyens, D. (2000). *Twintig lessen over het bedrijfsopleidingsbeleid in Vlaanderen*. Leuven: HIVA – KU Leuven.
- Sels, L., Vansteenkiste, S., & Knipprath, H. (2017). *Toekomstverkenningen arbeidsmarkt 2050* (Werk.Rapport 2017 nr.1). Leuven: Steunpunt Werk, HIVA – KU Leuven.
- Van Langenhove, H., & Vansteenkiste, S. (2020). Drempels en motivatie bij het volgen van opleiding in Vlaanderen. Een analyse op basis van de Adult Education Survey. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt Werk*, 30(1), 30-38. Steunpunt Werk / Uitgeverij Acco.
- Vansteenkiste, S. (2014). Basiscompetenties en competentieversterking van Vlaamse werklozen en werkenden: een onderzoek op basis van PIAAC. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt WSE*, 24(2), 36-45. Leuven: Steunpunt Werk en Sociale Economie / Uitgeverij Acco.
- Vlaams Minister van Werk. (2019). *Regeerakkoord van de Vlaamse Regering 2019-2024*. <https://www.vlaanderen.be/publicaties/regeerakkoord-van-de-vlaamse-regering-2019-2024>.
- Wouters, M., & Douterlungne, M. (2002). Levenslang leren in Vlaanderen. Deelname permanente vorming en recht op levenslang leren. Module 1: Een Vlaamse Strategierapport. In: H. Baert, M. Douterlungne, D. Van Damme, W. Kusters, I. Van Wiele, T. Baert, M. Wouters, K. De Meester, & J. Scheeren. *Bevordering van deelname en deelnamekansen inzake arbeidsmarktgerichte permanente vorming*. Leuven: CPVBO – KU Leuven.